

Giriş

Psike İstanbul Psikanaliz Konferansları ve Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin Yüzüncü Yılı

BELLA HABİP

Bu kitap Psike İstanbul (İstanbul Psikanaliz Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Derneği) bünyesinde, 2003-2010 yılları arasında gerçekleştirilen bilimsel etkinliklerin yazılı metinlerinden ve ses kayıtlarından derlenerek hazırlanmıştır. Bu zaman dilimi aynı zamanda topluluğumuzun 2003 yılında dernekleşmesiyle başlayan, 2010 yılında Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne bağlı Çalışma Grubu (Study Group) olmasına kadar giden uzun, verimli ve aynı zamanda meşakkatli bir süreci de içermekte.

2010 yılı önemli bir diğer kutlamayı da içeriyor. Uluslararası Psikanaliz Birliği 1910 yılında Nürnberg'de kuruldu. Birliğin yüzüncü yılı bu yıl dünyanın çeşitli yerlerinde farklı etkinliklerle kutlanıyor. Çalışma Grubu sıfatını kazanarak birliğe adım atmış olmamız bu önemli tarihle de buluşuyor. Bu tarihsel buluşmayı fırsat bilip birliğin tarihsel ve bilimsel gelişimini, eğitimsel misyonunu anlatan bir bölüme de bu giriş yazısının sonunda yer vereceğiz. Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin yüzüncü yılını kutlaması vesilesiyle, Sigmund Freud'un on iki on beş kişiyle beraber kurmuş olduğu, şimdi on beş bini bulan üye sayısıyla büyüyen ve gelişen mesleki Birliğin tarihinden ve misyonundan söz edeceğiz.

Kitap içindeki metinler kronolojik bir sıralamaya tabi tutulmaktan çok ait oldukları bilimsel tanıma göre sunulmuştur. Bu tanıma göre iki ana bölüm mevcuttur.

"Bir Düşünce, Bir Usta" adlı birinci bölümde, psikanaliz tarihinde, kuramı ve pratiğiyle iz bırakmış *auteur*'ler ele alınmıştır. Kuramsal bir konfe-

rans, ve, akabinde, kuramsal bildirinin ışığında çalışılan klinik bir sunumu da içeren etkinliğin konuşmacılarının birçoğu derneğimizin eğitim analistlerinden, süpervizyon komitesi üyelerinden ve dolaylı olarak derneğimizin gelişimine katkıda bulunmuş değerli eğitim psikanalistlerinden oluşmaktadır. Bu kitap onlara teşekkür etmek için önemli bir vesile sayılır.

“Konferanslar” adlı ikinci bölümde, derneğimizin eğitim programına paralel olarak, yukarıda sözü edilen davetli eğitim analistlerinin, derneğimizin dışarıya açık bilimsel hayatına yaptıkları katkılarından derlenmiştir. Konferansların teması konuşmacıların özgün araştırma ve ilgi alanları etrafındadır.

İlk Usta Sigmund Freud’un ele alındığı birinci bölümün ilk metni İsviçre’li çocuk, ergen ve erişkin eğitim analisti, aynı zamanda yazınsal üretimiyle dikkat çeken, birçok kitap ve makale yazarı Florence Guignard’ın “Cinsellik Üzerine Üç Deneme”den Bir Asır Sonra Günümüzde Nevroz ve Oidipus Karmaşası” adlı konferansdır. Ünlü konuşmacı Sigmund Freud’un *Cinsellik Üzerine Üç Deneme* adlı metninden yola çıkarak, sanallık, aile biriminin yapı değiştirmesi, yeni teknolojiler gibi çağımızın olgularının bu metni nasıl sınavdığını ele almaktadır. Konuşmacı özellikle Freud’un bir asır önce saptadığı *gizlilik dönemi*’nin ortadan kalkmasını klinik bulgular eşliğinde ele almakta ve çağımızın sağaltıcılarına ışık tutacak önemli tespitlerde bulunmaktadır.

İkinci Usta olarak ünlü Fransız psikanalisti Serge Viderman’ın ele alındığı “Tarihin İnşası/Yeniden İnşası: Viderman’a Saygı” (Serge Viderman ve Psikanalizde Tarih Konusu) adlı bildiri Paris’li eğitim analisti Roger Perron tarafından verilmiştir Perron konferansında Viderman’ın *Psikanalitik Alanın İnşası (La Construction de l’Espace Analytique)* adlı kitabına gönderme yaparak psikanalizdeki tarihin inşası/yeniden inşası sorunsalını Freud’unkinden farklı bir biçimde ele alması üzerinde duracaktır. Serge Viderman’ın bu yapıtı 1970 yılında psikanaliz çevrelerinde “tedavi sürecinin ortaya çıkardığı tarihten başka bir tarih yoktur” önermesiyle küçük çaplı bir devrim yaratmıştır. Bu ünlü analiste göre hakiki tarih, analist ile analizanın birlikte oluşturdukları tarihtir. Hakiki tarih, gerçek tarih sorusu, saf bir tarihçilikten başka bir şey değildir ve sorulmasına da gerek yoktur. Viderman’ın radikal bakış açısı ve Freud’un metinleri arasında gidip gelen Roger Perron’un bu ilginç metni, yorumlamanın yeniden inşa ile olan ilişkisini de Kurt Adam örneğiyle gözler önüne serecektir.

Üçüncü Usta olarak Anna Freud’un ele alındığı konferansta, Anna Freud’u tanımış ve ondan süpervizyon almış Amerikan Psikanaliz Derneği üyesi, eğitim analisti Gana’lı Maurice Apprey “Düşünce Net Olduğunda Ke-

limeler de Net Olur: Anna Freud ve Temsili Dünya Üzerine Düşünceler” adlı konferansında A. Freud’un bir psikanalist olarak ve kamusal alanda çocukların davasının bir savunucusu olarak uygulamaları üzerine kendi görüşlerine yer verecek ve onun uygulaması ardında yatan temsili dünya şemasını ele alacaktır. M. Apprey’in de tanıklık ettiği gibi, A. Freud her ne kadar özel hayatına düşkün bir kişi olsa da, öğretileri, öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin çalışmaları üzerine yorumları bir hayli zengin kişisel ve pedagojik malzeme içermektedir. Apprey sunumunda, üç vaka örneği getirecek, ayrıca A. Freud ile olan kişisel anılarına yer verecektir.

Dördüncü Usta olarak Hanna Segal’in ele alındığı “Hanna Segal’e Göre Yaratıcılık ve Simgesellik” başlıklı konferans, İsviçreli eğitim analisti, *Yıllıklar* Baş Editörü, birçok kitap ve makale yazarı Jean-Michel Quinodoz tarafından verilmiştir. 1970’li yıllarda ayda bir Cenevre’de seminer veren Hanna Segal’in öğretisini izlemiş olan konuşmacı, Hanna Segal’in sanat ve yaratıcılık üzerine düşüncelerini Freud’un bıraktığı yerden nasıl daha ileri götürdüğünü anlatmıştır. Segal’e göre sanatçının yaratıcılığı kaybolmuş bir dünyayı eseriyle yeniden yaratan yas çalışmasının başarılı bir ürünüdür.

İkinci bölüm “Konferanslar”da ise, “Gündelik Klinik Uygulamalar Tarafından Sınanan Tarafsızlık” adlı konferansında Marie-France Dispaux “tarafsızlık” kavramını yeniden değerlendirmeye tabi tutmuş ve Freud’un bu konudaki tavsiyelerinden yola çıkarak çağdaş psikanalistlerin görüşleriyle beraber yeniden gözden geçirmiştir. Kendi kişisel pratiğinden dört farklı seans örneği seçen Dispaux tarafsızlığın nasıl sınıandığını ustaca göstermekle kalmayıp, ihtiyatlılık, geri durma, fark, mesafe gibi kavramlarla da beslemiştir.

“Yetişkin Psikanalizi Dinamiklerinde Otistik Kuşatmalar” adlı konferansta Bianca Lechevalier, analiz sırasında, Frances Tustin’in kullandığı anlamıyla otistik bir kuşatma çalışılırken ortaya çıkabilecek çeşitli sorunları ele almakta ve bulgularını örneklendirmek için klinik malzeme sunmaktadır. İşlenmemiş coşkulara yenik düşen bedenin nasıl tepki verdiği üzerine ilginç saptamalarda bulunan konuşmacının bu çalışması “Frances Tustin Ödülü’ne layık görülmüştür.

“Travma ve Bilge Bebek” adlı konferansta Sandor Ferenczi’nin ünlü “Bilge Bebek” kavramına gönderme yapan Benjamin Kilborne, travmaya maruz kalmış bebeğin ya da çocuğun, utanç duygularıyla başedebilmek için zamansız bir bilgelik geliştirerek tümgüçlü bir şekilde kendisini savunduğunu anlatmaktadır. Oidipus’un çektiklerini de bu bağlamda ele alan Kilborne, ‘bilge Oidipus’un travmaya uğramış yönünün altını çizerek ilginç bir bakış

açısı ileri sürmüş ve bilgenin ardında gizlenen çaresiz küçük Oidipus'u da ortaya çıkarmıştır.

“Rüya: Bedenle Ruhun Bütünleşmesinin Faili ve Şahidi” adlı konferansta İsviçreli psikanalist Olivier Bonard, psikanaliz tedavisinde dile gelen rüyaların ruh-beden bütünleşmesini nasıl betimlediğini anlatmakla kalmayıp, Winnicott’un ortaya attığı bütünleşme kavramının klinik ortamdaki izini sürmüştür.

“Aşk Kaygısı ve ‘Oidipus-Karşıtı Durum’: Felâket Getiren Değişim İhtimalinin Yarattığı Ruhsal Dehşet Üzerine” adlı konferansta Alman psikanalist Angela Mauss-Hanke, psikanalitik açıdan ele aldığı Heinrich von Kleist’in *Penthesilea* adlı yapıtından hareket ederek klinik bir vakayı irdelemiştir. Bion’un yapıtındaki ruhsallığın değişim karşısındaki felâket olgusuna da gönderme yapan konuşmacı, edebiyat ile psikanalizi buluşturmakla kalmayıp tedavideki ilginç bir kesiti de gözler önüne sermiştir. Yavuz Erten’in tartışma metni konferans metnini takip etmektedir.

ULUSLARARASI PSİKANALİZ BİRLİĞİ’NİN GELİŞİMİ VE MİSYONU

Uluslararası Psikanaliz Birliği’nin kurulmasının tarihçesine¹ kısaca bir göz atmak istersek topluluğun ilk öncülü, şaşaalı adıyla “Çarşamba Günleri Psikoloji Cemiyeti”ni görürüz. Freud 1902 yılından itibaren, analizanı Stekel aracılığıyla, Adler, Kahane ve Reitler adlı dört kişiyi her Çarşamba akşamı evine davet eder. Bu toplantılarda psikanalizin ilk büyük keşifleri hararetle tartışılır ve titizlikle de not edilir.² 1908 yılında bu ilk topluluğa Ferenczi’nin katılımıyla topluluk “Viyana Psikanaliz Cemiyeti” adını alır; üye sayısı henüz on dört kişidir. Topluluğa akabinde Jung, Jones, Abraham ve Eitingon da katılacaktır. Bu son dört kişiden her biri Birliğin başkanlığını üstlenecektir.

Bu ilk yılların coşkusu farklı şehirlerde ulusal psikanaliz topluluklarının örgütlenmesini de beraberinde getirecektir. 1907 yılında Zürih’te Jung, 1908’te Berlin’de Abraham, 1911’de New York’ta Brill ilk topluluklarını kuracaklardır. Ernest Jones yine 1911 yılında Amerika’daki farklı yerel cemiyet-

1 Bu tarihçe için şu kaynaklara başvurulmuştur: R. Perron, *Histoire de la Psychanalyse*, P.U.F, coll. Que sais-je?, Paris, 1997; E. Roudinesco ve M. Plon, *Dictionnaire de la Psychanalyse*, Fayard, 1997; Uluslararası Psikanaliz Birliği’nin (International Psychoanalytical Association) web sitesinde yayımlanan, William Gillespie’nin 1982 yılında kaleme aldığı “The Origin and Development of the IPA”. www.ipa.org.uk.

2 Bu toplantıların tutanakları mevcuttur. *Les premiers psychanalystes – Minutes de la Société Psychanalytique de Vienne*,– Cilt I, 1906-1908, NRF, Ed. Gallimard, Connaissance de l’inconscient, 1976; Cilt II, 1908-1910, 1978.

leri koordine etmiş ve 1913 yılında Londra'da Britanya Psikanaliz Cemiyeti'ni kurmuştur. Aynı yıl Ferenczi de Budapeşte'de Macar Psikanaliz Cemiyeti'ni kurmuştur.

1908 yılında Salzburg'daki ilk uluslararası psikanaliz kongresi tarihsel önemli bir olgudur. Kongrede altı farklı ülkeden gelen kırk iki katılımcı buluşur. Bu kongrede Freud'un beş saat boyunca aralıksız ünlü "Fare Adam" vakasını anlatması da ilk yılların coşkusu da betimleyecek niteliktedir.

1910 yılında Nürenberg'deki ikinci uluslararası kongrenin önemi de farklı yerel cemiyetleri koordine edecek ve dünyada psikanalizin sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkıda bulunacak ve izleyecek bir yapının, Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin kurulmasında yatar. Freud ve Ferenczi'nin gelişen bilimsel işbirliğinin sonucu olarak ortaya çıkan Birliğin ilk başkanı da Jung olur ve Birliğin merkezinin Zürih'te olmasına karar verilir. Karşılıklı ülküleştirmeye temelli olan Freud ile Jung'un ilişkileri daha sonra bilindiği gibi bozulacak ve üç yıl sonra Jung'un Birlikten ayrılmasına neden olacaktır.

Birliğin açılış konuşmasında Sandor Ferenczi³ psikanaliz hareketini belli başlı üç döneme ayırır. 1896-1907 yılları arasındaki "destansı" adını verdiği ilk dönem, Freud'un Viyana'da birkaç öğrencisiyle birlikte çalışmalarını yalnız başına sürdürdüğü yılları içerir. Psikanalizin deneysel psikoloji alanına da dahil olmasını içeren ikinci dönemin adı "Jung yılları" olur ve 1907-1909 yıllarını içerir. 1909-1913 yılları arasındaki dönem "Amerika Dönemi" adını alır ve Freud'un Amerika'ya seyahatiyle başlar.

Ferenczi her topluluğun disipline ve ussal bir örgütlenmeye olan ihtiyacını vurgular ama her örgütlenmenin içinde barındırdığı tehlikeleri de görmezden gelmez: "Derneklerin içindeki patolojiyi iyi bilirim ve politik, sosyal ve bilimsel topluluklarda çoğu zaman genel çıkarların hizmetinde olması gereken bilinçli bir çalışmanın yerine, çocuksu büyükenmeciliğin, böbürlenmenin, içi boş nakaratlara duyulan saygının, körü körüne itaat ve kişisel çıkarların hüküm sürdüğüne de sık sık tanık oldum" şeklinde samimi bir şekilde uyarın Ferenczi'nin bu gerçekçi tespitleri topluluksal süreçlerin iç dinamiğine de gönderme yapar. Bu süreçler daha sonraki yıllarda W. R. Bion'un "temel grup varsayımları" ya da Hanna Segal'in topluluklardaki "ahmaklık" olarak adlandırdığı olgular bilimsel bir boyutta ele alınacak ve "çalışma grubu" nun ussallığıyla arkaik temelli topluluğun arasındaki çatışmanın ruhsal kökenlerine inilecektir.

3 S. Ferenczi, "De l'Histoire du Mouvement Psychanalytique", *Psychanalyse, Oeuvres Completes* içinde, cilt 1, 1908-1912, Paris Payot, s. 162-172.

Ferenczi'nin psikanaliz hareketini üç döneme ayırdığı bu tarihsel bakış açısının dışında, bir de, Birliğin tarihini farklı bir biçimde ele alan psikanaliz tarihçilerini görüyoruz. Psikanaliz tarihçileri genel olarak bu tarihi dört önemli döneme bölerek aktarmaktadırlar. 1910 ile 1925 yılları arasındaki ilk dönemin yerel cemiyetlerin koordinasyonu ile geçtiğini ve psikanaliz eğitimi konusunda görece bir boşluğun olduğunu görüyoruz. 1925 ile 1933 yılları arasında yürürlüğe konulan ve analist olmak için mecbur tutulan “didaktik analiz” ve “kontrol süpervizyonları” ile psikanaliz eğitimi şekillenmeye başlar. Amaç psikanalizi “vahşi” uygulamalara karşı korumak, psikotik büyücü ve şarlatanların eline koz vermemektir. 1933-1965 yılları arasındaki üçüncü dönemde nazizmle mücadele ederek ayakta kalmaya çalışan Birliğin bir diğer mücadelesi de *Laik Psikanaliz* konusunda olacaktır. Avrupalı cemiyetler ile Amerikalı cemiyetleri karşı karşıya getiren bu önemli tartışma hekim olmayanların psikanaliz yapıp yapmayacakları üzerinedir. Freud'un “*The Question of Lay Analysis*”⁴ (*Laik Psikanaliz Meselesi*) adlı makalesi tartışmaya nokta koyar. Amerikan Psikanaliz Cemiyeti psikologlara karşı açtığı davayı kaybeder.

1935 yılından itibaren Birlik tartışmalı ve bölünmeli bir döneme girer. Öncelikle Britanya topluluğunu ele alan hararetli bilimsel tartışmalar⁵ uzlaşım ile sona erer. Daha sonra Fransa ve Arjantin'de özellikle “değişken zamanlı seanslar” diye tabir edilen Lacan'cı uygulamanın psikanalitik çerçeveyi yerinden sarsmasıyla bölünmeler ve Birlikten kopmalar başlar. “Usta Kimdir? Freud'a Geri Dönüş” gibi kışkırtıcı ama aynı zamanda baştan çıkarıcı ve harekete devam ettirici Lacan'cı akım psikanaliz eğitiminin yeniden sorgulanmasını beraberinde getirmiş ama eğitim sorunsalına yapıcı ve kalıcı çözümler getirmemiştir. Keza okyanusun öbür tarafında filizlenen *Benlik Psikolojisi*, *Kendilik Psikolojisi* adlı akımlar Viyana kökenli Freud'culuğu yerinden sarsmış ve Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin dağılma tehlikesine karşı önlemler aramasını, toplulukların ruhsal işleyişine pratikte kurumsal çözümler üretmeyi, kurumdaki ilerlemeleri göz önünde bulundurmasını da beraberinde getirmiştir.

4 Freud'un ‘The Question of Lay Analysis’ adlı makalesi Türkçeye ‘Amatör Psikanalizi’ ya da ‘Meslek dışı Çözümleme Sorunu’ şeklinde, metnin anlamından kopuk bir biçimde ve yanlış olarak çevrilmiştir. Bu makalenin adını “Laik Psikanaliz Meselesi” olarak çevirmeyi uygun görüyoruz. Freud makaledeki ‘Laik’ sözcüğünü psikanalizin kendi kurallarını oluşturmuş bilimsel bir disiplin olduğunu, psikanalistlerin kurumsal açıdan, tıp gibi başka bir kurumun kurallarıyla yönetilemeyeceğini ifade etmek için kullanmış ve kilisenin kurallarıyla yönetilemeyen devlet kurallarına atıfta bulunarak analogide bulunmuştur.

5 King Pearl ve Ricardo Steiner, *The Freud-Klein Controversies, 1941-45*, Londra, Tavistock/Routledge, 1991.

1965 sonrasında Birliğin yüzüncü yılını kutladığı günümüze kadar gelen son dönemde ise nasıl bir Birlikle karşı karşıyayız? Psikanaliz dedikleri gibi can mı çekişiyor? Hatta öldü mü? Elbette ki hayır. Ama psikanalizin ölmesini isteyenler her zaman olduğu gibi çağımızda da mevcut. Aksine psikanaliz hem kuramsal açıdan hem de Birliğe adımını atan yeni üyeler açısından gittikçe gelişmekte ve yaygınlaşmakta.

90'lı yıllarla birlikte Berlin Duvarı'nın çöküşünden sonra eski Doğu Bloğu ülkelerinin yeraltı psikanaliz dünyası canlandı; psikanaliz eğitimine başvuran yeni adaylar Birlik bünyesinde kurulan Doğu Avrupa Enstitüsü sayesinde Birliğe adımlarını attılar. 90'lı yılların sonunda Türkiye'de psikanalistler ortaya çıkmaya başladı ve buna paralel olarak alandaki bilimsel yayınların sayısı arttı. Bunun en güzel örneği Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin yayın organı *The International Journal of Psychoanalysis*'in Türkçedeki yıllığıdır. *Uluslararası Psikanaliz Yıllığı*⁶ 2009 yılından itibaren yayın hayatına başlamış ve İngilizceye vakıf olmayan kesime çağdaş psikanaliz yayınlarını ulaştırmakla kalmayıp psikanaliz kavramlarını bağlam ve ekollerin içinden geçerek yeniden ele almayı sağlamıştır.

2010 yılında Çin'de bir konferans düzenleyen Birlik başlangıçtaki hedefini, uluslararası olma misyonunu tamamlamıştır. Üye sayısı 15.000'e yaklaşan Birliğin bilimsel üretimi de hızla ilerlemektedir. Yalnız başına bilim yapmakla başlayan, rüyalarını *ziyan etmeyip*⁷ bilimsel araştırmanın hizmetine sunan Sigmund Freud adlı önce düşünür, sonra hekim ve bilim adamı bu ilk psikanalistin, başlangıçta Fliess'le birlikte aşk içeren bilimsel ilişkisiyle filizlenen, hakikat aşkıyla ivme kazanan, insan ruhunun derinliklerine inen bu ruhsallık *Conquistador*'unun bilimsel üretiminin kendisinden sonra gelenlerle birlikte yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan Uluslararası Psikanaliz Birliği yüzüncü yılına girdi.

Psike İstanbul Türkiye Psikanaliz Çalışma Grubu'nun da birliğe katılması hepimize kutlu olsun.

6 *Uluslararası Psikanaliz Yıllığı*, ed. B. Habip, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2009.

7 Kitabında Freud'u sık sık anan Aziz Nesin'in ölümünden sonra yayımlanan rüya metinlerini zikretmeden yapamadık. Aziz Nesin, *Unutulmayan Rüyalar* içinde "Rüyaların Ziyani Olmasın", Nesin Yayınevi, Ağustos 2010.